

Agnieszka Laskowska

*Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej
w Lublinie*

Tomasz Hajewski

*Archiwum Państwowe
w Katowicach*

SPUŚCIZNA KAROLA KIEBEL KOBARSKIEGO JAKO ŹRÓDŁO DO DZIEJÓW, ORGANIZACJI I DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA GIMNASTYCZNEGO „SOKÓŁ” W CIESZYNIE

Ramię też — Ojczyźnie służ!

Zacytowana powyżej dewiza Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” była mottem życiowym Karola Kiebel Kobarskiego i wyznaczała kierunek jego działań oraz dążeń na polu społeczno-narodowym¹. Ten mieszkający w Cieszynie działacz polskich organizacji społecznych na Śląsku Cieszyńskim, jako naczelnik miejscowego gniazda sokolego, zorganizował drużyny sokole, z których w latach I wojny światowej powstał „Legion Śląski”, ochotnicza formacja bojowa walcząca jako część II Brygady Legionów Polskich u boku armii austro-węgierskiej na froncie wschodnim. Za swoją działalność został w latach II wojny światowej aresztowany i osadzony w nazistowskich obozach koncentracyjnych. Pozostawiona przez niego spuścizna, przechowywana zarówno w Archiwum Państwowym w Katowicach Oddział w Cieszynie, jak i w Książnicy Cieszyńskiej, stanowi świadectwo człowieka obdarzonego nie tylko talentem organizatorskim, ale także zdolnościami artystycznymi. Na spuściznę składają się pamiątki, fotografie, mapy, druki ulotne oraz odznaczenia i medale. Niniejszy artykuł ma na celu omówienie struktury i zawartości tej spuścizny, a następnie dokonanie jej analizy jako źródła do dziejów, organizacji oraz działalności Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Cieszynie.

Sylwetka Karola Kiebel Kobarskiego oraz pozostałe po nim materiały były dotychczas w niewielkim stopniu przedstawiane w literaturze naukowej. W związku z opracowaniem zespołu „Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego” przechowywanego w cieszyńskim oddziale Archiwum Państwowego w Katowicach², Gabriela

¹ Tajną dewizę „Sokoła” cytuje Anna Pachowicz, zob. A. Pachowicz, *Działalność patriotyczna Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Galicji (na przykładzie gniazda Tarnów w latach 1884–1914)* [w:] *Educare necesse est — wokół idei patriotyzmu. Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. V. Urbaniak, Warszawa 2019, s. 57.

² Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie (dalej: APC), Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego.

Hałas opublikowała komunikat zawierający życiorys Kobarskiego oraz opis zespołu³. Pomimo swojej zwięzłości artykuł ten jest najobszerniejszym przedstawieniem sylwetki naczelnika cieszyńskiego „Sokoła” — pozostałe publikacje są już tylko wzmiankami. Krótkie biografie Kobarskiego pojawiają się w dwóch pracach dokumentujących ofiarę II wojny światowej ze Śląska Cieszyńskiego, a dokładnie z Istebnej, Jaworzynki oraz Koniakowa — Józefa Mazurka oraz Jerzego Klistały⁴. Z kolei Edward Buława w analitycznej pracy na temat Legionu Śląskiego wymienił Kobarskiego jako naczelnika „Sokoła” w Cieszynie⁵. Informacja o naczelniku Kobarskim pojawiała się także w kilku wydawnictwach okolicznościowych, które miały upamiętniać rocznice ważne dla historii Towarzystwa Gimnastycznego⁶. O zaangażowaniu Kobarskiego w pracę społeczną, a przede wszystkim o zorganizowaniu w cieszyńskim gnieździe „Sokoła” oddziału kolarzy, wzmiankowała jeszcze Katarzyna Śleziak w swojej pracy doktorskiej⁷.

Przy omawianiu literatury należy zauważyć nieścisłości, które zamieścili autorzy w swoich pracach. Jerzy Klistała podał, iż Karol Kiebel-Kobarski urodził się w Istebnej i tam mieszkał oraz pracował jako nauczyciel. Autor wymienia też obóz koncentracyjny Gusen jako ten, w którym przebywał Kobarski⁸. Katarzyna Śleziak ponadto zapisała nazwisko Kiebel jako „Krebel”⁹. Można przypuszczać, że nieścisłości wynikają z powielenia niedokładnych informacji zawartych w rękopisie dr. Józefa Mazurka¹⁰. Mogły one także wynikać ze zbieżności imion i nazwisk ojca oraz syna. Karol Kiebel Kobarski był bowiem synem Karola Kübla, nauczyciela z Koniakowa, którego sylwetkę prezentuje obszernie Małgorzata Kiereś w swojej historii tej beskidzkiej wsi¹¹. Jednakże te zawiłości biograficzne rodziny Kobarskich wykraczają poza ramy tematyczne niniejszego artykułu. Warto jedynie wyjaśnić tu kwestię nazwiska oraz pokrótce omówić życiorys Kobarskiego.

W świetle zachowanej dokumentacji można stwierdzić, że Karol Kiebel Kobarski (syn) używał zamiennie dwóch wersji swego nazwiska, według zapisu

³ G. Hałas, *Karol Kiebel Kobarski i jego spuścizna w zasobie Archiwum Państwowego w Katowicach, Oddział w Cieszynie*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, t. 3, 2007, s. 243–244.

⁴ Biblioteka Śląska w Katowicach, rkps R 1662 III/14: J. Mazurek, Istebna, Jaworzynka, Koniaków: ruch oporu, martyrologia naszych górali istebniańskich w czasie okupacji hitlerowskiej od 1939–1945 r. Przyczynek (nr 25) do historii Śląska Cieszyńskiego, s. 57; J. Klistała, *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej w latach 1939–1945. Słownik biograficzny*, Cieszyn 2011, s. 228.

⁵ E. Buława, *Egzamin wobec Polski: Ślązacy cieszyńscy w czynnie legionowym w latach I wojny światowej*, Cieszyn 1998, s. 10.

⁶ J. Szczurek, *Jak powstał czyn legionowy na Śląsku Cieszyńskim* [w:] *Jak powstał Legion Śląski? 1914–1934: Dwudziestolecie wymarszu Legionu Śląskiego w bój o niepodległość*, Cieszyn 1934, s. 9; J. Szczurek, *Z dziejów „Sokoła” w Cieszynie* [w:] *1891–1931. Jednodniówka wydana z okazji 40-lecia „Sokoła” w Cieszynie*, Cieszyn 1931, s. 16–17; *Złot Sokoli w Cieszynie 21 września 1913 r. Jednodniówka wydana na pamiątkę Złotu Gniazd Sokolich Ziemiicy Śląskiej*, Cieszyn 1913, s. 15.

⁷ K. Śleziak, *Starostwo Powiatowe w Żywcu 1867–1914*, Kraków 2016, s. 123 (praca doktorska, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie).

⁸ J. Klistała, *Martyrologium*, s. 228.

⁹ K. Śleziak, *Starostwo*, s. 123.

¹⁰ J. Mazurek, *Istebna*, s. 57.

¹¹ M. Kiereś, *Ojcowizna koniakowskich górali: Wybrane zagadnienia historyczno-etnograficzne 300-letniej historii beskidzkiej wsi*, Koniaków 2012, s. 64.

Kiebel lub Kübel. W akcie ślubu figuruje jako Karl Kiebel, syn Karla Kübla. Na marginesie księgi ślubów znajduje się też notatka, która zawiera informacje o drugim członie nazwiska Karola Kiebla, to jest „Kobarski”. Decyzją wojewody śląskiego z 19 VI 1939 r. zezwolono bowiem Karolowi Küblowi na zmianę nazwiska rodowego Kübel na Kobarski¹². Takie też nazwisko pojawia się na akcie zgonu z 1964 r. i takie noszą w tym dokumencie jego żona i córka¹³. Nazwiska w tym brzmieniu używać będą autorzy w dalszej części artykułu.

Karol Kobarski urodził się 30 XII 1885 r. w Kończycach Wielkich w powiecie cieszyńskim, jako syn Karola Kübla i Filomeny, z domu Górnioszek¹⁴. W wieku 12 lat zaczął uczęszczać do Gimnazjum Polskiego im. Macierzy Szkolnej w Cieszynie (obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. Antoniego Osuchowskiego), jednak ze względu na zły stan zdrowia przerwał naukę po ukończeniu trzech klas¹⁵. Powracał do zdrowia w domu rodzinnym w Koniakowie. „I wyleczyłem się, bo chciałem jeszcze żyć i pracować dla dobra przyszej Ojczyzny a Niemcom dawać baty”, napisze potem w swoim pamiętniku (cytaty źródłowe mają zmodernizowaną pisownię i interpunkcję — przyp. aut.)¹⁶.

Kolejnym etapem życia Kobarskiego była praktyka w drukarni Karola Prochaski w Cieszynie, którą rozpoczął w kwietniu 1903 r. Pomimo szykan i prześladowań ze strony personelu niemieckiego, wymagających interwencji ojca, praktykę ukończył po czterech latach, w lipcu 1907 r.¹⁷ Zdobycie zawodu maszynisty drukarza dało mu możliwość szukania pracy w innych drukarniach. Na przykład w latach 1907–1913 pracował w drukarni Domu Narodowego Pawła Mitreği w Cieszynie. Strajki zmusiły go do szukania pracy w Wiedniu, gdzie pracował w różnych przedsiębiorstwach w okresie od 1914 do połowy 1915 r.¹⁸ Następne lata Kobarski służył w wojsku. W lipcu 1915 r. otrzymał powołanie do wojska i służył w czasie I wojny światowej¹⁹. Po powrocie do Cieszyna, w styczniu 1919 r. ponownie wstąpił do wojska jako ochotnik w polskiej formacji zbrojnej, Pułku Ziemi Cieszyńskiej, w którym brał udział w walkach z Czechami o Śląsk Cieszyński²⁰.

Doświadczenie w nauczaniu tańców w „Sokole” wykorzystał w okresie II Rzeczypospolitej, kiedy to założył Koncesjonowaną Szkołę Tańców Karola Kiebla, działającą do 1934 r. Następnie założył przedsiębiorstwo zajmujące się rozlepianiem plakatów. Po wybuchu II wojny światowej, już 9 IX 1939 r. został aresztowany. Ponad trzy lata przebywał w więzieniach i obozach koncentracyjnych, m.in. w Cieszynie, Buchenwaldzie i Dachau. Powrócił z niewoli w 1942 r, by przez

¹² Urząd Stanu Cywilnego w Cieszynie (dalej: USC Cieszyn), Księga małżeństw 1912, s. 275.

¹³ USC Cieszyn, Księga zgonów 1964, nr 408.

¹⁴ USC Cieszyn, Księga małżeństw 1912, s. 275.

¹⁵ Książnica Cieszyńska, rkp RSAKC 00049: K. Kobarski, Mój życiorys i praca niepodległościowa od roku 1899 do 1914, dalsza praca na polu narodowym od 1914–1956. Wspomnienia z dawnych i obecnych lat, s. 6. W innym życiorysie Kobarski napisał, że ukończył 4 klasy, por. APC, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 31, s. 1.

¹⁶ K. Kobarski, Mój życiorys, s. 7.

¹⁷ APC, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 31, s. 1; K. Kobarski: Mój życiorys, s. 8.

¹⁸ APC, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 31, s. 2.

¹⁹ Kwerenda przeprowadzona w zasobach zarówno APC, jak również Kriegsarchiv w Wiedniu nie pozwoliła ustalić szczegółów służby wojskowej K. Kobarskiego.

²⁰ Tamże, s. 1.

cztery lata dochodzić do zdrowia. Po wojnie pracował najpierw w administracji budynków poniemieckich, a następnie — do emerytury w 1958 r. — w Cieszyńskiej Wytwórni Sprzętu Gospodarczego²¹. Zmarł 27 VII 1964 r. w Cieszynie²².

Karol Kobarski był żonaty z nauczycielką Heleną z domu Boszczyk. Ślub wzięli 27 VIII 1912 r. w kościele ewangelickim w Cieszynie. W 1920 r. urodziła się ich córka Marta²³.

Analizując skąpą literaturę biograficzną dotyczącą Kobarskiego należy zaznaczyć, że materiały znajdujące się w zasobie Książnicy Cieszyńskiej nie były na ogół uwzględniane, z wyjątkiem artykułu Gabrieli Hałgas²⁴. Badacze powołują się raczej na archiwalia zgromadzone w archiwum w Cieszynie²⁵. Nie sposób jednak nie potraktować wspomnianych już dwóch części jako integralnej całości. Analiza którejkolwiek z nich nie mogłaby zostać poprowadzona kompleksowo, wyczerpująco i wiarygodnie, bez znajomości obu jej elementów składowych. Informacje w nich zawarte w naturalny sposób się uzupełniają. Mimo iż spuścizna fizycznie znajduje się w dwóch miejscach, jej analiza zostanie ujęta całościowo.

Materiały znajdujące się w zasobie oddziału cieszyńskiego Archiwum Państwowego w Katowicach tworzą zespół, który liczy zaledwie 41 j.a. Spuścizna Karola Kobarskiego została wyodrębniona z zespołu Akt miasta Cieszyna. Granice chronologiczne spuścizny obejmują głównie lata 1901–1939, anteriora wyznacza mapa północnych Włoch z 1866 r., posteriora zaś tworzą pojedyncze numery tygodników katolickich z 1981 r.²⁶ Spuścizna nie miała żadnego układu nadanego jej przez twórcę. Były to luźne materiały, którym nadano układ zgodny z wytycznymi dotyczącymi porządkowania spuścizn²⁷. Mimo iż jest to niewielki zespół, zawiera cenne informacje dotyczące Śląska Cieszyńskiego. W przeważającej mierze tworzą go fotografie działaczy i wydarzeń związanych z działalnością Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” oraz wydarzenia historyczne, które miały miejsce na Śląsku Cieszyńskim w latach 1901–1939. Ponadto spuścizna zawiera sporą ilość widokówek, w tym Cieszyna, Darkowa, Trzyńca i Ustronia²⁸. Z punktu widzenia niniejszych rozważań najcenniejsze są osobiste notatniki Kobarskiego zawierające wspomnienia z początków pracy w „Sokole”, a także szczegółowe informacje na temat jego działalności w organizacjach i stowarzyszeniach funkcjonujących na Śląsku Cieszyńskim w latach 1903–1939. Zachowały się także dokumenty osobiste, takie jak świadectwa moralności, poświadczenie obywatelstwa i inne zaświadczenia urzędowe. W spuściznie Karola Kobarskiego nie brak materiałów o charakterze etnograficznym,

²¹ Książnica Cieszyńska, rkps Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego 39.80: K. Kobarski: Wykaz o przebiegu mojej pracy zawodowej od 1903 do 1955 roku, s. 1.

²² USC Cieszyn, Księga zgonów 1964, nr 408.

²³ USC Cieszyn, Księga małżeństw 1912, s. 275; Księga zgonów 1964, nr 408.

²⁴ G. Hałgas, *Karol Kiebel Kobarski*, s. 243–244.

²⁵ Na zasób archiwum w Cieszynie powołuje się na przykład Katarzyna Śleziak.

²⁶ G. Hałgas, *Karol Kiebel Kobarski*, s. 243.

²⁷ Wytyczne Polskiej Akademii Nauk z 1958 r. w sprawie opracowania spuścizn rękopiśmiennych oraz z 1990 r. w sprawie opracowania spuścizn po uczonych; por. G. Hałgas, Wstęp do zespołu „Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego z lat [1866] 1901–1939 [1981]”, s. 7.

²⁸ APC, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 13.

wśród których najliczniejsze są widokówki przedstawiające stroje regionalne oraz teksty piosenek ludowych, legend i opowieści góralskich. Interesującą część zespołu tworzą różne mapy Śląska Cieszyńskiego (turystyczne, wojskowe i inne) z lat 1906–1934²⁹.

Druga część spuścizny, znajdująca się w Książnicy Cieszyńskiej, mimo fizycznej separacji, stanowi istotny oraz integralny element całości zespołu. Jest to pamiętnik, którego powstanie datuje się na 1945 r., a więc czas, kiedy Kobarski, silnie doświadczony przeżyciami wojennymi, w tym pobytem w obozach koncentracyjnych, przystąpił do spisywania swoich wspomnień z okresu członkostwa w „Sokole”. Pamiętnik nosi tytuł „Mój życiorys i praca niepodległościowa od roku 1899 do 1914, dalsza praca na polu narodowym od 1914–1956”³⁰. Relacja pamiętnikarska koncentruje się wokół działalności społecznej Kobarskiego w cieszyńskim gnieździe „Sokoła”. Przedstawia sytuację organizacji na progu 1903 r., kiedy to formalnie został jej członkiem, a następnie jej rozwój na Śląsku Cieszyńskim, a także własną drogę awansu w strukturach „Sokoła”. Wiele miejsca Kobarski poświęcił relacjom o swym zaangażowaniu w działania społeczno-polityczne w latach 1903–1914.

Warto zwrócić uwagę na zupełnie odmienną perspektywę chronologiczną powstawania materiałów tworzących spuściznę. Archiwalia znajdujące się w zasobie archiwum w Cieszynie powstawały na bieżąco — są to notatki lub zapiski osobiste z działalności w „Sokole”. Rękopis znajdujący się z kolei w Książnicy Cieszyńskiej jest pamiętnikiem, czyli bardzo specyficznym gatunkiem literackim. Kobarski opisał w nim zdarzenia, w których brał udział, lub których był naocznym świadkiem, z perspektyw lat i doświadczeń. Analizując zawartość spuścizny, należy bardzo precyzyjnie określić kontekst polityczno-społeczny, w którym powstawała. „Śląsk Cieszyński należał do obszarów o zróżnicowanym obliczu etnicznym, które w historiografii określa się na ogół terminem *Pogranicze językowo-narodowościowe*”³¹. Politycznie i administracyjnie był on bowiem częścią wielonarodowych Austro-Węgier, a bliskość autonomicznej Galicji stymulowała „aktywność polityczną społeczności polskiej na Śląsku Cieszyńskim”³². Począwszy od 2. połowy XIX w. to właśnie galicyjscy działacze polityczni wskazywali na polskość cieszyńskiego terytorium. Charakterystyczna dla myśli politycznej konserwatystów była postawa, iż nie należy włączać obszarów, które nie wchodziły w skład przedrozbiorowej Rzeczypospolitej w orbitę polskiego życia narodowego i politycznego, przy czym ich etnicznie polski charakter nie był kwestionowany. Galicja odrzucała zatem możliwość poparcia dla narodowych aspiracji ludności polskiej na Śląsku Cieszyńskim. Wraz ze wzrostem świadomości narodowej oraz aktywności politycznej społeczności

²⁹ G. Hałgas, Inwentarz zespołu Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego z lat [1866] 1901–1939 [1981], s. 13 (pracownia APC).

³⁰ K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 1.

³¹ J. Gruchała, *Śląsk Cieszyński w polskiej myśli politycznej w końcu XIX i na początku XX w. (do 1918 r.)*, „Pamiętnik Cieszyński”, t. 8, 1994, s. 7. Zob. S. Szczepański, *Regionalizm górnośląski: między plemiennością a systemem globalnym*, [w:] *Śląsk — Polska — Europa. Zmieniające się społeczeństwo w perspektywie lokalnej i globalnej. Księga X Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego*, red. A. Sulek, Katowice 1998, s. 19.

³² J. Gruchała, *Śląsk Cieszyński*, s. 7.

polskiej pojawił się „podatny grunt do jej asymilacji”³³. Napływająca na ziemie cieszyńską w końcu XIX w. ludność czeska, zwłaszcza zaś inteligencja, zaczęła stwarzać zagrożenie nie tylko germanizacją, ale i czechizacją. Wzrost postaw nacjonalistycznych w społeczeństwie czeskim spowodował, że polski ruch narodowy na Śląsku Cieszyńskim zaczęto uznawać „jako potencjalną [...] przeszkodę do utworzenia autonomicznego państwa czeskiego w granicach historycznych w ramach monarchii habsburskiej”³⁴.

U schyłku XIX w. galicyjskie lewicowe stronnictwa polityczne zaczęły wykazywać większe zainteresowanie kwestią cieszyńską aniżeli ugrupowania konserwatywne. Najwięcej uwagi sprawie przynależności państwowej Śląska Cieszyńskiego poświęcała jednak Narodowa Demokracja, która koncentrowała się głównie na terenach, które nie wchodziły w skład przedrozbiorowej Rzeczypospolitej. „Zgodnie z tym stanowiskiem, narodowi demokraci traktowali całość Śląska Cieszyńskiego jako integralną część polskiego terytorium narodowego, która winna znaleźć się w granicach przyszłego państwa polskiego”³⁵. Jednakże miejscowa ludność o polskim rodowodzie bardzo powoli uświadamiała sobie swoją odrębność narodową. W zasadzie do lat 1840–1850 była indyferentna narodowo, co wynikało z ponad pięćsetletniej przynależności do innych monarchii. Przewagę nad świadomością narodową miała „świadomość więzi lokalnej, regionalnej”³⁶. Ten niski poziom poczucia odrębności narodowej wśród Polaków na Śląsku Cieszyńskim, na początku XX w. wzmacniany przez postępującą czechizację i powstanie Śląskiej Partii Ludowej spowodował, że narodowi demokraci zaczęli obawiać się „o utrzymanie polskiego charakteru Śląska Cieszyńskiego”³⁷. Po upadku powstania styczniowego odstąpiono od planowania działań zbrojnych, których celem było odzyskanie niepodległości, a skoncentrowano się na „pracy organicznej”, czyli działaniach mających przynieść zrównoważony rozwój ludności polskiej. Głównym zadaniem powstających wówczas organizacji polskich było „przede wszystkim umocnienie intelektualne, fizyczne, moralne i ekonomiczne Polaków oraz budowanie postaw patriotycznych niezbędnych dla trwałości wspólnoty narodowej”³⁸.

Jedną z wielu organizacji najbardziej zasłużonych dla krzewienia polskości było założone w lutym 1867 r. we Lwowie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”. Jego celem był „wszechstronny rozwój fizyczny rodaków, kształtowanie w nich właściwych postaw obywatelskich: odpowiedzialności, niezłomnego charakteru oraz dyscypliny, słowem, niezbędnych cech dla jednostkowych czy też wspólnych działań”³⁹. Chociaż statut organizacji nie podkreślał wyraźnie celów patriotycznych i koncentrował się na sprawach aktywności fizycznej na świeżym powietrzu,

³³ Tamże, s. 7–9.

³⁴ Tamże, s. 10.

³⁵ Tamże, s. 11, 14.

³⁶ Ł. Dawid, *Życie kulturalne Cieszyna w latach 1848–1918* [w:] *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, t. 3: *Cieszyn od Wiosny Ludów do III Rzeczypospolitej*, red. I. Panic, Cieszyn 2010, s. 191.

³⁷ J. Gruchała, *Śląsk Cieszyński*, s. 16. Obszerniej o Śląskiej Partii Ludowej, zob. przypis 55.

³⁸ R. Stawicki, *Zarys historii Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” — w 150. rocznicę powstania (1867–2017)*, Warszawa 2017, s. 3.

³⁹ Tamże, s. 4.

to w Galicji „Sokół” stwarzał podstawy do rozwoju aktywności społecznej i stopniowo włączał w swą działalność wątki narodowe. Tuż przed wybuchem I wojny światowej sformułowano zawołanie „Czołem Ojczyźnie, szponem wrogowi”, które trafnie oddaje panujące wtedy nastroje. „W tym zdecydowanie bojowo wybrzmiewającym hasle zawarta była swoista deklaracja podjęcia różnego rodzaju działań i przygotowań czynionych przez galicyjskie środowiska niepodległościowe, które za cel stawiały sobie wyzwolenie narodowe”⁴⁰. Na dwa lata przed wybuchem wojny „Sokół” ewoluował w stronę organizacji paramilitarnej, dzięki zaangażowaniu oficerów rezerwy oraz emerytowanych zawodowych oficerów armii austro-węgierskiej⁴¹. „Przyjmuje się, że paramilitarny charakter działalności „Sokoła” był w tym czasie charakterystyczny dla wszystkich gniazd i organizacji sokolich, działających w szczególności na terenie zaboru austriackiego”⁴².

Gniazdo „Sokoła” w Cieszynie, jako pierwsza tego typu organizacja na Śląsku, utworzono w 1891 r. Koło zatwierdzone oficjalnie w październiku przez lokalne władze podlegało organizacyjnie Towarzystwu Gimnastycznemu „Sokół” w Krakowie. Początkowo należało do szeregu małopolskich sekcji gimnastycznych I okręgu krakowskiego, a później podporządkowane zostało dzielnicy śląskiej „Sokoła”. Do wybuchu I wojny światowej istniało ponad 20 regionalnych gniazd sokolich podlegających kołu cieszyńskiemu, które działały w Bielsku, Błędowicach Dolnych, Boguminie, Darkowie, Dąbrowie, Dziedzicach, Frysztacie, Gruszowie, Jabłonkowie, Jasienicy, Karwinie, Lutyni Polskiej, Lutyni Niemieckiej, Łąkach, Michałkowicach, Orłowej, Morawskiej i Polskiej Ostrawie, Pietrwałdzie, Ropicy, Rychwałdzie, Skrzeczoni, Suchej Górnej, Trzyńcu i Wędryni⁴³. Oprócz organizowania wydarzeń kulturalno-oświatowych, cieszyński „Sokół” skupiał się przede wszystkim na propagowaniu „gimnastyki turnerskiej” Friedricha L. Jahna (1778–1852), czyli zestawu ćwiczeń ruchowych wykonywanych na specjalnych przyrządach. Pokazy miały miejsce między innymi w rynku, w Czytelni Ludowej oraz w parku im. Adama Sikory⁴⁴.

Spuścizna Karola Kobarskiego powstawała w momencie, kiedy odrębność narodowa Polaków była silna i dobrze zauważalna, a „Sokół” był organizacją już okrzeplą, na stałe wpisaną w krajobraz polskich organizacji i towarzystw, które miały wzmacniać świadomość narodową oraz kształtować postawy patriotyczne. Dlatego analiza jego spuścizny pozwala wyodrębnić kilka naprzemiennie pojawiających się wątków o charakterze niepodległościowo-narodowym. Pierwszym z nich jest działalność cieszyńskiego „Sokoła” w okresie, w którym Kobarski był jego członkiem. Przystąpił do organizacji w bardzo młodym wieku, mając zaledwie 17 lat, ze świadomością, że jej struktura jest nieco skostniała i anachroniczna⁴⁵. Uważał za konieczne włączenie do „Sokoła” młodego pokolenia Polaków. Sam zresztą stwierdzał, że od momentu jego

⁴⁰ Tamże, s. 11.

⁴¹ Tamże, s. 13.

⁴² Tamże, s. 15.

⁴³ W. Ogrodziński, *Dzieje dzielnicy śląskiej „Sokoła”*, Katowice 1937, s. 35; J. Szczurek: *Z dziejów „Sokoła”*, s. 8; *Złot Sokoli*, s. 14.

⁴⁴ Ł. Dawid, *Życie kulturalne*, s. 209.

⁴⁵ Jak napisał w pamiętniku: „pierwsza lekcja w Sokole była niepomyślna, bo byłem jedyny młodzieniec wśród 7 starych pierdołów”. K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 45.

wstąpienia w szeregi towarzystwa, „Sokół” uległ znacznemu przeobrażeniu. Pisał bowiem, że w latach 1891–1903 dla „Sokoła” nie zrobiono nic⁴⁶. W dalszej części Pamiętnika stwierdził, że zaczął prowadzić bardzo intensywną agitację wśród młodzieży, próbując zwerbować w szeregi organizacji młode pokolenie⁴⁷. Zgodnie z poczynionymi przez siebie statystykami, miał wprowadzić 60 nowych druhow⁴⁸. Przesadne byłoby przypuszczenie, że wzrost aktywności „Sokoła” miał w tym okresie związek wyłącznie z Karolem Kobarskim. Nie można jednak wątpić, że jego młodzieńcze oddanie oraz zaangażowanie ożywiły nieco oblicze organizacji. Kobarski przeszedł bowiem zaskakująco szybką drogę awansu, zostając najmłodszym naczelnikiem „Sokoła” w Cieszynie. Najintensywniejszy rozwój „Sokoła” w tym mieście przypada na lata 1903–1914, co zostało wyraźnie zaakcentowane zarówno w pamiętniku, jak i w notatkach osobistych Kobarskiego. Podał on obszerną listę członków „Sokoła”, wymienił wszystkie oddziały „Sokoła” na Śląsku Cieszyńskim, uwzględniając dokonujące się zmiany ich liczebności.

Statut cieszyńskiego „Sokoła” określał, iż celem organizacji jest pielęgnowanie gimnastyki w ogóle, a w szczególności gimnastyki higieniczno-racjonalnej i wychowawczej⁴⁹. Funkcja wychowawcza pełniła przy niebagatelnej tym rolę. Nie ograniczała się tylko do upowszechniania kultury fizycznej, ale dążyła także do kształtowania charakteru członków w duchu narodowych postaw obywatelskich. Kobarski angażował się zatem jednocześnie w działalność sportową, jak i patriotyczną „Sokoła”, gdyż dla niego „Sokół to nie gromada i zgraja, ale Towarzystwo Gimnastyczne, gdzie wyrabiają się charaktery i patriotyzm, gdzie wyrabia się siłę, zdrowie i miłość do ojczyzny”⁵⁰. Wierny i oddany patriotycznym ideom uczestniczył w wielu, jak sam określał, pracach niepodległościowych. W pamiętniku poświęcał im osobne miejsce, opisując je w przekonaniu, że zostaną docenione zarówno przez współczesnych, jak i potomnych. Mimo skłonności do megalomanii widocznej na kartach pamiętnika, Kobarski był bez wątpienia jedną z ważniejszych, lecz zapomnianych postaci ruchu niepodległościowego na Śląsku Cieszyńskim oraz jednym z aktywniejszych działaczy tamtejszego „Sokoła”. Jego praca niepodległościowa, do której tak często i chętnie nawiązywał, sprowadzała się przede wszystkim do działań w „Sokole” i na jego rzecz. Werbował nowych członków, zorganizował tak zwany dorost, czyli młodzież w wieku 14–18 lat, spośród której stworzył w następnych latach grupę gimnastyków. Do pracy w organizacji angażował także kobiety. Utworzył grupę siłaczy-zapaśników, założył oddział Strzelców, Kółko Teatralne, oddział turystyczny, kręgielny, śpiewaczy, pływacki i kolarski⁵¹.

⁴⁶ K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 70. Potwierdza to Wincenty Ogrodziński (*Dzieje dzielnicy*, s. 36) pisząc, że gniazdo cieszyńskie miało „okresy zastoju” oraz „lata słabej żywotności”.

⁴⁷ K. Kobarski: *Mój życiorys*, k. 51–52.

⁴⁸ Tamże, k. 70. Według Ogrodzińskiego na początku istnienia gniazdo cieszyńskie liczyło 28 członków, z czego ćwiczenia uprawiało 25. Ze sprawozdań za 1912 r. wynika, że członków było 87, a ćwiczących 18; zob. W. Ogrodziński: *Dzieje dzielnicy*, s. 36; Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, nr 11, listopad 1913, s. 86.

⁴⁹ *Ustawy Towarzystwa Gimnastycznego w Cieszynie*, Cieszyn [1891].

⁵⁰ K. Kobarski: *Mój życiorys*, k. 44.

⁵¹ Tamże, k. 70, 72.

Rozpisywał scenariusze zajęć gimnastycznych i był twórcą pogadanek dla młodzieży. Jako aktywny członek organizacji brał udział w zlotach „Sokoła”, gromadząc potem w swojej spuściznie programy zjazdów i druki prasowe. Co więcej, uczył także tańców polskich, by „wyrabiać patriotyzm i umacniać ducha polskiego w społeczeństwie”⁵².

Jak wspomniano, charakter organizacji „Sokoła” zmieniał się z biegiem czasu i ewoluował w kierunku organizacji paramilitarnej. Krótco przed wybuchem I wojny światowej członkowie organizacji przygotowywali się do prowadzenia działań wojskowych. Na tym polu również wykazał się Kobarski, organizując Stałe Drużyny Polowe Sokole, z których w 1914 r. powstał Legion Śląski⁵³. Zdolności dowódcze wykazał w szczególności podczas manewrów wojskowych zorganizowanych w 1913 r. w okolicach Koniakowa, kiedy hufiec śląski okrążył i pokonał hufiec żywiecki stacjonujący na górze Ochodzita. Nawet obecni na manewrach oficerowie austriaccy z 56 pułku piechoty w Cieszynie pochwalili tak sprawnie przeprowadzony atak⁵⁴. Ponieważ w spuściznie zachowała się mapa austriackich manewrów wojskowych z 1906 r., można wysnuć przypuszczenie, iż Kobarski był ich obserwatorem, a potem mogły go natchnąć do działań w czasie manewrów „Sokoła”⁵⁵.

Z notatek Kobarskiego wyłania się także bardzo interesujący obraz odbioru społecznego organizacji „Sokoła”. W powszechnej świadomości, zarówno potocznej, jak i historycznej, „Sokół” rysuje się jako organizacja ciesząca się niekwestionowanym poważaniem społecznym. Niższe warstwy społeczeństwa postrzegały ją jednak z pewną nieufnością, obawiając się elitarnego charakteru organizacji. Problem z uzyskaniem powszechnej akceptacji społecznej dla „Sokoła” wynikał także z istnienia silnych antagonizmów regionalnych⁵⁶. Wśród tak zwanych tutejszych krążyły „czarne legendy” przedstawiające Polskę jako kraj zacofany, z dominującą rolą szlachty oraz kleru, w którym nie ma miejsca na partnerskie stosunki z osobami z niższych warstw społecznych czy wyznania innego niż katolickie⁵⁷. Argumentację tę potwierdzają słowa samego Kobarskiego piszącego, że „początki były trudne ponieważ wieśniacy uważali Sokoła za coś w rodzaju socjalistów, bezbożników, coś wrogiego dla społeczeństwa śląskiego. [...] mieliśmy dużo renegactwa i zaprzańców, którzy bałamucili młodzież ażeby się nie odważyła zapisać do Sokoła, gdyż w Sokole

⁵² Tamże, k. 50.

⁵³ Książnica Cieszyńska, Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, sygn. 39.78, s. 4. Jak napisał, „Legion śląski to także prawie 70–80% moja robota, bo w latach 1912–1913 zorganizowałem Stałe Drużyny Polowe Sokole”. Por. K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 72.

⁵⁴ Książnica Cieszyńska, Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, sygn. 39.78, s. 3.

⁵⁵ APC, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 19.

⁵⁶ „Do poczucia cieszyńskiej regionalnej tożsamości odwoływał się [...] powstały w 1909 r. ruch ślązakowców. Józef Koźdoń, twórca Śląskiej Partii Ludowej, w programie z 1910 r. zapisał, że celem partii jest opieka nad tradycyjnym „starośląskim” poczuciem tożsamości narodowej, wyjątkową kulturalną indywidualnością regionu oraz jego interesami, także ekonomicznymi. [Partia] wyrażała niechęć i obawy części miejscowej ludności wobec obcych emigrantów z Galicji, skierowana była wobec świadomym poczynaniem polskim, promując tożsamość regionalną”. J. Spyra, *Rozwój świadomości regionalnej i narodowej mieszkańców Śląska Cieszyńskiego przed pierwszą wojną światową* [w:] tenże, *Śląsk Cieszyński. Granice — przynależność — tożsamość*, Cieszyn 2008, s. 43.

⁵⁷ J. Spyra, *Rozwój świadomości*, s. 42.

są sami wielcy panowie, którzy gardzą i nienawidzą nas Ślązaków, a że Sokoły to sami Galicjanie, którzy nam Ślązakom chcą chleb i pracę odebrać i nami poniewierać⁵⁸.

Z treści pamiętnika oraz notatek otrzymujemy więc obraz polskiego patriotę o zdecydowanym światopoglądzie na kwestie przynależności państwowej Śląska Cieszyńskiego, o wyraźnie wyodrębnionym poczuciu przynależności narodowej. Jasno określona tożsamość narodowa miesza się u Kobarskiego z wyraźną niechęcią do niemieckiej grupy etnicznej. Ten stan napięcia widoczny jest w relacjach Kobarskiego, począwszy od lat szkolnych. Język opisujący zaistniałe zdarzenia jest, mimo upływu lat, silnie nacechowany negatywnymi emocjami. Wypowiedzi zdominowane są przez obelżywe, lekceważące określenia, a ich ton sugeruje poczucie wyższości⁵⁹. Uprzedzenie Kobarskiego do Niemców nie jest jednak zaskakujące. W czasach szkolnych był organizatorem bojówek, które służyć miały do obrony przed agresywnymi atakami młodzieży niemieckiej⁶⁰. Będąc później pracownikiem drukarni Prochaski doznał wielu dyskryminujących zachowań ze strony niemieckich współpracowników, których powodem były uprzedzenia na tle narodowościowym. Jedną z osi konfliktu polsko-niemieckiego była kwestia sporu o przynależność Śląska Cieszyńskiego, która dla Kobarskiego była sprawą oczywistą, a także ciężkie doświadczenia trudów wojny i okrucieństwa obozów koncentracyjnych.

Negatywny stosunek do mniejszości niemieckiej nie miał jednak w przypadku Kobarskiego charakteru totalnego. Wielkim szacunkiem darzył bowiem swojego przełożonego, właściciela drukarni Prochaskę, o którym pisze, że mimo iż był Niemcem, to był uczciwym i sprawiedliwym człowiekiem. Nie bez znaczenia był także fakt, że polityczny światopogląd drukarza był, jak pisał, zupełnie neutralny⁶¹. W materiałach archiwalnych spuszczony niemal brakuje natomiast jakiegokolwiek odniesienia do stosunków polsko-czeskich, które w tym okresie także należały do newralgicznych⁶².

Sama analiza warstwy językowej tekstu wspomnień pozwala dostrzec w jego autorze człowieka całym sercem oddanego polskiej sprawie. Emocjonalne sformułowania i egzaltowane metafory charakteryzują człowieka przepełnionego romantycznymi ideami oraz wizjami niepodległej Polski. Szczególnie emocjonalny jest wpis do pamiętnika przyszłej żony z 1909 r.⁶³ Świadomość przynależności narodowej opierała się u Kobarskiego na trzech filarach: odrębności kulturowej, językowej i religijnej. Jako polskiego patriotę definiowały go polskie dziedzictwo

⁵⁸ K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 52.

⁵⁹ Tamże, k. 9.

⁶⁰ „Już za czasów studenckich byłem znany jako Boży bat, jako postrach dla Niemców i renegeatów cieszyńskich. [...] z jakich powodów organizowałem bojówki, otóż przeciw Niemcom, którzy napadali na nas Polaków”. K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 5. O niemieckich atakach na polskie manifestacje narodowe pisała obszernie miejscowa prasa, zob. J. Spyra, *Życie polityczne w latach 1848–1918* [w:] *Dzieje Cieszyna*, t. 3, s. 28.

⁶¹ K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 12.

⁶² Jedynym akcentem jest wpis w pamiętniku, że w latach 1919–1921 był „ochotnikiem w Wojsku Polskim przeciw Czechom”. K. Kobarski, *Mój życiorys*, k. 25.

⁶³ „Chociaż szczęście błysnie Tobie, pomnij żeś Ty Polski córą, że Ona teraz w żałobie, że nad nią pieśń brzmi ponura, że nie ma szczęśnej nam doli, dopóki Ona w niewoli”. APC, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 37, s. 116–117.

kulturowe, wartości katolickie oraz polska mowa. O głębokim patriotyzmie autora świadczą nie tylko zapiski, w których werbalizuje swój patriotyzm, ale także charakter innych zgromadzonych materiałów. Spuścizna zawiera bogaty zbiór archiwaliów o charakterze etnograficznym, jak pocztówki, czy zdjęcia przedstawiające stroje ludowe. Strój ludowy był przecież zewnętrzną, wizualną odznaką etnicznej odrębności Polaków. Świadectwem patriotyzmu autora była przynależność do polskich organizacji społecznych i stowarzyszeń. Kobarski wymienił wśród nich: Związek Młodzieży Polskiej, Czytelnię Ludową, Macierz Szkolną, Towarzystwo Domu Narodowego, Kółko Śpiewacze, Kółko Amatorskie Teatralne, Koło Przyjaciół Harcerzy, Stowarzyszenie Akademików „Znicz”, Czerwony Krzyż, Towarzystwo Turystyczne „Beskid”, Komitet Dożynkowy, Komitet Parku im. Adama Sikory⁶⁴.

W 2. połowie XIX stulecia w bogatej cieszyńskiej kulturze coraz wyraźniej zaznaczał się głos polski, głównie za sprawą rodzimej inteligencji o chłopskim rodowodzie, zapatrzonej w ideały romantyzmu i pozytywizmu. W nurt ten doskonale wpisywała się osoba Karola Kobarskiego, który świadomy swego społecznego i narodowego posłannictwa z takim oddaniem działał na rzecz „Sokoła” i innych organizacji o charakterze społeczno-kulturalnym. Realizując swój obowiązek edukacyjny wykonał ogromną pracę, która jednak — zdaniem Kobarskiego — nie została należycie oceniona przez jemu współczesnych⁶⁵. Ten gorzki wniosek był zapewne jednym z powodów powstania Pamiętnika. Kobarski chciał nie tylko usystematyzować swoje wspomnienia na użytek prywatny. Być może nosił się z zamiarem opublikowania wspomnień, o czym wnioskować możemy z rozlicznie stosowanych uwag, z treści których wynika, że słowa swoje kieruje do współczesnych, by wiedzieli, jak było naprawdę, bez cienia kłamstwa i niedomówień. Z relacji autora przebiega ogromny żal do współpracowników „Sokoła”, przez których czuł się dyskryminowany z powodu swego niskiego statusu społecznego, młodego wieku i braku wykształcenia. Systematyzował i porządkował swe prace na rzecz „Sokoła” także po to, aby wyeksponować swój wkład w rozwój organizacji, który jego zdaniem był nie wystarczająco akcentowany. Czuł, że jego osoba w perspektywie historycznej funkcjonowania „Sokoła” była wielokrotnie pomijana. Pamiętnik mógł być zatem próbą Kobarskiego zmierzającą do przywrócenia jego autorowi właściwego i należnego miejsca w dziejach cieszyńskiego „Sokoła”.

Twórczość i działalność kulturalno-społeczna Kobarskiego, połączona z jego bogatą osobowością, stanowią interesujący przedmiot analizy i syntezy historycznej. Przedstawiona spuścizna stanowi zbiór materiałów źródłowych spełniających ważną rolę w procesie poznania działalności samego jej autora, jak i uwarunkowań historycznych. Archiwalia stanowią materiał do rekonstrukcji podstawowych faktów z jego życia, motywacji, okoliczności jego myśli oraz działalności. Umożliwiają prezentację sylwetki, jego osobowości oraz środowiska, w którym działał. Charakterystyka spuścizny Kobarskiego, połączona z analizą pozostałych materiałów i wzmianek dotyczących jego życia i działalności,

⁶⁴ Tamże, k. 97.

⁶⁵ Na przykład Ogrodziński nie wymienił Kobarskiego ani jako naczelnika, ani organizatora stałych drużyn sokolich, zob. W. Ogrodziński, *Dzieje dzielnic*, s. 39, 43.

pozwoiłaby na opublikowanie jego biografii wolnej od błędów i nieścisłości. Jest to o tyle ważne, że prezentowana spuścizna w kontekście struktury zasobu archiwum cieszyńskiego nosi znamiona wyjątkowości. Będąc materiałem o proveniencji prywatnej dokumentuje działalność „Sokoła” z osobistej perspektywy jej członka oraz naczelnika. Jest zatem bezcennym źródłem do badania dziejów ruchu sokolego na Śląsku Cieszyńskim.

Jak wspomniano, „Sokół” był organizacją nie tylko sportową. Jego działanie sprowadzało się do budowania i utrwalania postaw patriotycznych, jak również wzmacniania poczucia odrębności narodowej. Gromadząc materiały dotyczące „Sokoła” Karol Kobarski zbierał tym samym materiały ilustrujące metody i sposoby pracy nad kształtowaniem polskiej świadomości narodowej. Ten ogromny wysiłek edukacyjno-wychowawczy odbywał się na różnych płaszczyznach: sportowej, kulturalnej i politycznej. Zjawisko kształtowania się polskiej myśli narodowej na Śląsku Cieszyńskim, które pociągnęło za sobą narodową emancypację i doprowadziło ostatecznie do włączenia go, przynajmniej w części, w granice niepodległej Polski, było zjawiskiem wieloetapowym i złożonym. Przesilenie polityczne Wiosny Ludów okazało się również przełomowe dla sytuacji na Śląsku Cieszyńskim. Wraz ze zniesieniem poddaństwa osobistego i rozwojem nowoczesnej świadomości narodowej tworzyło się społeczeństwo obywatelskie. Spuścizna Karola Kobarskiego powstała w okresie intensywnego wzmacniania postaw narodowych wśród ludności polskiej. W osobie autora widzimy przedstawiciela nowej generacji inteligencji, która różnicowała się już nie tylko etnicznie, ale przede wszystkim narodowościowo, politycznie oraz państwowo. Dzięki pracy społecznej, kulturalnej i oświatowej wielu polskich organizacji, w tym „Sokoła”, różnicowanie to doprowadziło do wzrostu świadomości narodowej oraz aspiracji państwowotwórczych Polaków.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Archiwum Państwowe w Katowicach Oddział w Cieszynie, Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego, sygn. 13, 19, 31, 37.
- Biblioteka Śląska w Katowicach, rkps R 1662 III/14: J. Mazurek, Istebna, Jaworzynka, Koniaków: ruch oporu, martyrologia naszych górali istebniańskich w czasie okupacji hitlerowskiej od 1939–1945 r. Przyczynek (nr 25) do historii Śląska Cieszyńskiego.
- Książnica Cieszyńska:
- rkp RSAKC 00049: K. Kobarski, Mój życiorys i praca niepodległościowa od roku 1899 do 1914, dalsza praca na polu narodowym od 1914–1956. Wspomnienia z dawnych i obecnych lat.
 - rkps Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego 39.80: K. Kobarski: Wykaz o przebiegu mojej pracy zawodowej od 1903 do 1955 roku.
 - Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, sygn. 39.78.
- Urząd Stanu Cywilnego w Cieszynie:
- Księga małżeństw 1912.
 - Księga zgonów 1964.
- Ustawy Towarzystwa Gimnastycznego w Cieszynie, Cieszyn [1891].*

Opracowania

- Buława Edward, *Egzamin wobec Polski: Ślężacy cieszyńscy w czynie legionowym w latach I wojny światowej*, Cieszyn 1998.
- Dawid Lucja, *Życie kulturalne Cieszyna w latach 1848–1918* [w:] *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, t. 3: *Cieszyn od Wiosny Ludów do III Rzeczypospolitej*, red. Idzi Panic, Cieszyn 2010.
- Gruchała Janusz, *Śląsk Cieszyński w polskiej myśli politycznej w końcu XIX i na początku XX w. (do 1918 r.)*, „Pamiętnik Cieszyński”, t. 8, 1994, s. 7–20.
- Hałgas Gabriela, *Karol Kiebel Kobarski i jego spuścizna w zasobie Archiwum Państwowego w Katowicach*, *Oddział w Cieszynie*, „Szkice Archiwalno-Historyczne”, nr 3, 2007, s. 243–244.
- Hałgas Gabriela, *Wstęp do zespołu „Spuścizna Karola Kiebel Kobarskiego z lat [1866] 1901–1939 [1981]”*, pracownia Archiwum Państwowego w Katowicach Oddział w Cieszynie.
- Kiereś Małgorzata, *Ojcowizna koniakowskich górali: Wybrane zagadnienia historyczno-etnograficzne 300-letniej historii beskidzkiej wsi*, Koniaków 2012.
- Klistała Jerzy, *Martyrologium mieszkańców ziemi cieszyńskiej w latach 1939–1945. Słownik biograficzny*, Cieszyn 2011.
- Ogrodziński Wincenty, *Dzieje dzielnicy śląskiej „Sokoła”*, Katowice 1937.
- Pachowicz Anna, *Działalność patriotyczna Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” w Galicji (na przykładzie gniazda Tarnów w latach 1884–1914)* [w:] *Educare necesse est — wokół idei patriotyzmu: Przykłady dobrych praktyk edukacyjnych*, red. Violetta Urbaniak, Warszawa 2019, s. 57–69.
- Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, nr 11, listopad 1913.
- Spyra Janusz, *Śląsk Cieszyński. Granice — przynależność — tożsamość*, Cieszyn 2008.
- Spyra Janusz, *Życie polityczne w latach 1848–1918* [w:] *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*, t. 3: *Cieszyn od Wiosny Ludów do III Rzeczypospolitej*, red. Idzi Panic, Cieszyn 2010.
- Stawicki Robert, *Zarys historii Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” — w 150. rocznicę powstania (1867–2017)*, Kancelaria Senatu, Biuro Analiz, Dokumentacji i Korespondencji, Warszawa 2017.
- Szczeptański Marek S., *Regionalizm górnośląski: między plemiennością a systemem globalnym* [w:] *Śląsk — Polska — Europa. Zmieniające się społeczeństwo w perspektywie lokalnej i globalnej. Księga X Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego*, red. A. Sułek, Katowice 1998, s. 17–39.
- Szczurek Jerzy, *Jak powstał czyn legionowy na Śląsku Cieszyńskim* [w:] *Jak powstał Legion Śląski? 1914–1934: Dwudziestolecie wymarszu Legionu Śląskiego w bój o niepodległość*, Cieszyn 1934.
- Szczurek Jerzy, *Z dziejów „Sokoła” w Cieszynie* [w:] *1891–1931. Jednodniówka wydana z okazji 40-lecia „Sokoła” w Cieszynie*, red. J. Szczurek, Cieszyn 1931, s. 6–18.
- Śleziak Katarzyna, *Starostwo Powiatowe w Żywcu 1867–1914*, Kraków 2016 (praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Kazimierza Karolczaka i dr. Konrada Melusa w Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie).
- Złot Sokoli w Cieszynie 21 września 1913 r. Jednodniówka wydana na pamiątkę Złotu Gniazd Sokolich Ziemi Śląskiej*, Cieszyn 1913.

Agnieszka Laskowska, Tomasz Hajewski, The legacy of Karol Kiebel Kobarski as source material for history, organization and activities of "Sokół" Gymnastic Society in Cieszyn

Summary

Karol Kiebel Kobarski was an activist of Polish social organizations in Cieszyn Silesia. As the head of the local 'nest' of the "Sokół" [literally: Falcon] Gymnastic Society, he organized Falcon Teams, which subsequently were transformed into the Silesian Legion during the First World War. It was a combat formation fighting alongside the Austro-Hungarian army on the Eastern front. As a result of his activity during World War II he was arrested and imprisoned in Nazi concentration camps by the Germans. Kobarski's documentary legacy is stored in Cieszyn Branch of the State Archives in Katowice and in Cieszyn Library. It includes memoirs, photographs, maps, ephemeral prints and distinctions. The article discusses the structure and content of this legacy and analyses it as a source material for history of shaping Polish national thought in Cieszyn Silesia. The activities of the "Sokół" Gymnastic Society came down to building and consolidating patriotic attitudes and strengthening the sense of national identity of Poles. By collecting materials concerning this organization, Kobarski collected sources illustrating methods and ways of working on shaping Polish national awareness. This enormous educational and upbringing effort had taken place in sports, cultural and political dimensions. The formation of Polish national thought in Cieszyn Silesia entailed national emancipation and led to partial incorporation of Cieszyn Silesia into sovereign Poland.

Słowa kluczowe: Karol Kiebel Kobarski, spuścizna, Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Śląsk Cieszyński, polska myśl narodowa

Keywords: Karol Kiebel Kobarski, archival legacy, "Sokół" Gymnastic Society, Cieszyn Silesia, Polish national thought